

OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAHBAR KADRLARNI BOSHQARUV KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING AMALIYOTDAGI AHAMIYATI

Ochilov X.A.

*Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini
oshirish instituti 3 kurs tayanch doktoranti*

Tayanch so'zlar: kompetensiya, konstruksiya, gnoseologik, kognitiv, aksiologik, tendensiya, funksional, menejment, individual.

Ключевые слова: компетенция, конструкция, гносеологический, когнитивный, аксиологический, тенденциозный, функциональный, управленческий, индивидуальный.

Key words: competence, construction, epistemological, cognitive, axiological, tendency, functional, management, individual.

Резюме: Ushbu maqolada ta'lim muassasi rahbarining boshqaruv vakolati, bu vakolat uning kasbiy va shaxsiy fazilatlarini hisobga olgan holda bilim, ko'nikma, tajribadan foydalangan holda professional boshqaruv faoliyati amaliyotidagi ahamiyati haqida ma'lumot keltirilgan.

Резюме: В данной статье представлена информация об управленческих полномочиях руководителя образовательного учреждения, значении этих полномочий в практике профессиональной управленческой деятельности с использованием знаний, умений и опыта с учетом его профессиональных и личностных качеств.

Summary: This article provides information about the management authority of the head of the educational institution, the importance of this authority in the practice of professional management activities using knowledge, skills, and experience, taking into account his professional and personal qualities.

Jahon oliy ta'limning ommalashishi va "talabaga yo'naltirilgan" konsepsiyasining chuqurlashishi bilan individuallashtirish oliy ta'limning muhim xususiyatiga aylanadi. Oliy ta'lim tobora ko'proq odob-axloqni tarbiyalash va odamlarni tarbiyalashga, talabalarning har tomonlama rivojlanishi, individual rivojlanishi va har tomonlama rivojlanishi ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan; hukmronlik mavqei bilimdonlarga o'tkaziladi; individual talabalarning o'ziga xosligi hurmat qilinadi va har bir talaba kattalar bo'lib o'sishiga yordam beradi. Texnologiya talabalarni ularning qobiliyatiga mos ravishda o'qitish imkonini beradi, bu endi shunchaki orzu va kutish emas. "Raqamli qurilmalardan

unumli foydalanish esa mustaqil izlay olish, kerakli ma'lumotni qisqa muddat ichida qidirib topish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida muntazam fikr almashib turish kabi imkoniyatlarni yaratib berish orqali ma'lumotlarni muntazam takrorlanib turishini ta'minlaydi va shu orqali o'quvchilarda "mustahkam bilim" shakllanishini ta'minlaydi".[1]

Oliy ta'limning raqamli va aqlli rivojlanishi universitet o'qituvchilariga vaqt va makon cheklovlarini engib o'tish uchun texnologiya kuchidan foydalanish imkonini beradi. Kurslar va o'qitishning diversifikatsiyasi talabalarga erkinlik va moslashuvchan tanlash imkoniyatini beradi. Onlayn ta'lim platformasi va onlayn ta'lim maydoni orqali talabalar istalgan vaqtda, istalgan joyda va turli yo'llar bilan o'rganishlari mumkin. Moslashuvchan va xilma-xil aralash ta'lim rejimi oliy ta'lim kurslarining shaxsiy rivojlanishining muhim jihatiga aylanadi. Shu bilan birga, raqamli ta'lim resurslari va platformalariga, ayniqsa butun global Internetdagi ochiq ta'lim resurslariga tayangan holda, talabalar maktablar va o'qituvchilar ko'magida shaxsiy rivojlanish ehtiyojlari bilan birgalikda professional o'quv dasturlari tizimi atrofida shaxsiylashtirilgan o'quv rejalarini ishlab chiqishlari mumkin.

Keling, kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida "boshqaruv vakolati" tushunchasini ko'rib chiqishga murojaat qilaylik. So'nggi yillarda kompetensiyaga asoslangan yondashuv, ya'ni shaxsning faoliyatga amaliy tayyorligi belgilari ko'rinishidagi ta'lim natijalarini uning sifati normalari sifatida modellashtirish va tavsiflash usuli sifatida tushuniladi.

Shunday qilib, kompetensiyaga asoslangan yondashuv g'oyalari zamonaviy pedagogik nazariyalarda o'z ifodasini topgan. Masalan, "Pedagogik ta'lim konsepsiyasi"da (V. A. Bolotov, V. V. Krayevskiy, V. V. Serikov, A. V. Xutorskoy va boshqalar) kompetensiyaga asoslangan yondashuv ta'lim natijasiga yo'naltirilgan yondashuv ekanligi ta'kidlangan va buning natijasida o'rganilgan ma'lumotlarning miqdori emas, balki insonning turli muammoli vaziyatlarda harakat qilish qobiliyati hisobga olinadi.[2] Ta'limning ustuvor maqsadlarivektorlari: o'z taqdirini o'zi belgilash, o'zini-o'zi amalga oshirish, ijtimoiylashuv va individuallikni rivojlantirish. Asosiy yangi konstruksiyalar ushbu maqsadlarga erishish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi: kompetensiya va kompetensiya, shu bilan birga ularning birinchisi "o'zaro bog'liq bo'lgan shaxsiy xususiyatlar to'plamini o'z ichiga oladi.

Mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda ularni talqin qilish bo'yicha yagona nuqtai nazar mavjud emas: ular aniqlangan yoki farqlangan. Y.V.Frolovning fikricha, kompetensiya - bu faollashtirilgan, (aktuallashtirilgan) va boyitilgan o'zaro ta'sir qiluvchi komponentlarni (gnoseologik – bilish bilan bog'liq, shaxsiy, ijtimoiy) o'z ichiga

olgan protsessual, qiymat-semantik va deklarativ bilimlarning ochiq tizimidir. YA'ni, mualliflarning fikricha, kompetensiya kategoriyasi faoliyat xarakteriga ega, shuning uchun u protsessual va qiymat-semantik bilimlarni aks ettiradi; kompetensiya ta'lim natijasini kognitiv, motivatsion-qiymatli va ijtimoiy komponentlar yig'indisida izohlash imkonini beradi.

A. V. Xutorskoy kompetensiyani ma'lum bir jarayon obyektlariga nisbatan o'rnatilgan va ularga nisbatan yuqori sifatli samarali faoliyat uchun zarur bo'lgan o'zaro bog'liq shaxs xususiyatlari, bilimlari, ko'nikmalari, faoliyat usullari majmui sifatida belgilaydi. Agar u zarur kompetensiyalarga ega bo'lsa, ega bo'lsa, unda uning rivojlanishining bu holati, tadqiqotchining fikricha, "kompetentlik" atamasi bilan tavsiflanadi.[3] V.Y.Krichevskiy fikricha, kompetensiya - bu o'quvchining ma'lum bir sohada samarali ishlab chiqarish faoliyati uchun zarur bo'lgan o'quv tayyorgarligi uchun begonalashtirilgan oldindan belgilangan ijtimoiy talab (meyor). Kompetensiyadan farqli o'laroq, kompetensiya talabning tegishli kompetensiyaga, shu jumladan unga va faoliyat predmetiga shaxsiy munosabatiga ega bo'lishi, ega bo'lishidir. Bu talabning erishilgan shaxsiy sifati (sifatlar to'plami) va ma'lum bir sohada minimal tajriba. Kompetensiya - bu o'quvchining ma'lum bir ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega bo'lgan sohadagi faoliyati tajribasi bilan bog'liq bo'lgan shaxsiy fazilatlar (qadriyat-semantik yo'nalishlar, bilim, ko'nikma, qobiliyatlar) yig'indisidir.[4]

A.K.Markova shunga o'xshash nuqtai nazarga amal qiladi, bunda kompetensiya ma'lum bir soha, shaxs hal qilish vakolatiga ega bo'lgan bir qator masalalar sifatida belgilaydi; va kompetensiya - kasb talablariga muvofiqlik darajasining individual xarakteristikasi sifatida, aqliy fazilatlarining kombinatsiyasi, mustaqil va mas'uliyatli harakat qilish imkonini beradigan ruhiy holat (samarali kompetensiya), shaxsning muayyan funksiyalarni bajarish qobiliyatidir.[5] Bu tushunchalarni farqlaydi G. K. Selevko "Kompetensiya tushunchasi, - deb ta'kidlaydi u, - ko'pincha bitiruvchining tayyorgarligida, vositalarga, faoliyat usullariga haqiqiy egalik qilishda, qo'yilgan vazifalarni bajarish qobiliyatida ifodalangan ta'lim natijasini bildirish uchun ishlatiladi; atrof-muhitni o'zgartirish bo'yicha maqsadlarni belgilash va ularga erishish imkonini beradigan bilim, ko'nikma kombinatsiyasining bu shakli"[6]dir. Kompetensiya ko'pincha shaxsning ajralmas sifati sifatida tushuniladi, u o'qitish va mutaxassislik jarayonida olingan bilim va tajribaga asoslangan va faoliyatda mustaqil va muvaffaqiyatli ishtirok etishga qaratilgan umumiy qobiliyat va faoliyatga tayyorlikda namoyon bo'ladi.

T.V. Tatyana va boshqa tadqiqotchilar bu tushunchalarni pedagogik innovatsiyalar kontekstida turlicha talqin qilishlari sababli aniqlanmasligi kerak deb hisoblaydilar. "Kompetensiya" atamasi shaxsning yagona integral xususiyati

haqida gap ketganda foydalanish taklif etiladi. Mutaxassisning o'z faoliyati yo'nalishlaridan biri bo'yicha vakolatini tavsiflash zarur bo'lgan taqdirda, "kompetentlik" atamasidan foydalanish taklif etiladi. Demak, kompetensiya kompetensiyalardan yoki alohida kompetensiyalardan tashkil topadi. Shuni ta'kidlash kerakki, kompetensiyani aniqlashning taklif qilingan variantlari kesishadi va bir-birini to'ldiradi.[7] Masalan, A.P.Tryapitsinaning ilmiy maktabi vakillari kompetensiyani bilim, ta'lim va hayotiy tajriba, qadriyatlar va moyilliklardan foydalangan holda real hayotiy vaziyatlarda yuzaga keladigan muammolar va tipik vazifalarni hal qilish qobiliyati deb tushunadilar.[8]

Shu bilan birga, "qobiliyat" deganda "moyillik" emas, balki "mahorat" tushuniladi. Bizning tadqiqotimiz maqsadlaridan kelib chiqib, I. A. Zimnyayaning "kompetensiya" - bu resurs, "kompetentlik" esa ushbu resursning faoliyatdagi haqiqiy namoyon bo'lishi, yaxlit xarakteristikasi ekanligi haqidagi formulalariga asoslanib, ushbu tushunchalarni ajratib ko'rsatish tavsiya etiladi. shaxs fazilatlarini, universitet bitiruvchisini ma'lum sohalarda (kompetensiyalar) faoliyatni amalga oshirishga o'rgatish natijasi, bu vaziyatli toifadir, chunki u muayyan kasbiy (muammoli) vaziyatlarda har qanday faoliyatni amalga oshirishga tayyorlikda ifodalanadi.[9] Shunday qilib, "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarini aniqlab, shuni ta'kidlaymizki, "kompetensiya", bizningcha, shaxsdan mustaqil ravishda mavjud bo'lgan mavhum birlik, "kompetentlik" esa shaxs tomonidan o'zlashtirilgan va moslashtirilgan narsadir. Shaxs, kompetensiyaning bir qismi sifatida komponentlarning minimal, majburiy to'plami ajralib turadi: kognitiv, faollik (funktional), shaxsiy, aksiologik.

Ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv kompetensiyasini kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida shakllantirish haqida gapiradigan bo'lsak, ushbu konsepsiya boshqaruvning funksional va shaxsiy jihatlarini ham o'z ichiga oladi. Birinchi yondashuvga muvofiq tadqiqotchilar boshqaruv kompetensiyasini shaxsning boshqaruvda yuzaga keladigan muammolar va tipik vazifalarni hal qilish qobiliyati deb hisoblashadi. Masalan, A.K.Markova kasblarning keng doirasi uchun, birinchi navbatda, boshqaruv va umumiy kasblararo tarkibiy qismlar uchun asosiy bo'lgan ma'lum kasbiy fazilatlarini aniqlaydi, ularni turli xil kompetensiya turlariga ajratadi: maxsus kompetensiya (ishlab chiqarish jarayonlarini rejalashtirish qobiliyati, ishlash qobiliyati). kompyuter, orgtexnika, texnik hujjatlarni o'qish, qo'lda ishlash qobiliyati bilan); shaxsiy kompetensiya (mehnat faoliyatini rejalashtirish, uni nazorat qilish, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati; nostandart yechimlarni topish qobiliyati (ijodkorlik), moslashuvchan nazariy va amaliy fikrlash, muammoni ko'rish qobiliyati, mustaqil ravishda yangi bilimlarni egallash qobiliyati. bilim va ko'nikmalar); individual kompetensiya

(yutuq motivatsiyasi, muvaffaqiyat manbai, o'z ishining sifatiga intilish, o'zini o'zi rag'batlantirish qobiliyati, o'ziga ishonch, optimizm).[10]

Ikkinchi yondashuvga ko'ra, boshqaruv kompetensiyasi boshqaruv faoliyati muammolarini samarali hal qilish uchun funksional va shaxsiy tayyorlikni aks yettiradi (V. A. Slastyonin, Y. V. Vardanyan va boshqalar).[11] Ushbu yondashuv doirasida tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, rahbarning kasbiy kompetensiyasi - bu kasbiy-pedagogik kompetensiyalar yig'indisi bo'lib, u kasbiy muammolarni hal qilish istagi bilan bog'liq ijtimoiy va pedagogik kompetensiyani o'z ichiga oladi; kommunikativ va kasbiy-kommunikativ kompetensiyalar, umumiy pedagogik kasbiy kompetensiyalar (psixologik-pedagogik va uslubiy); professional o'zini o'zi anglash. D.I. Ivanov o'z tadqiqotida mutaxassis va menejerning malakasini, shu jumladan vakolatlarga ega bo'lgan shaxsning o'ziga xos xususiyati sifatida ko'rib chiqadi:

- jamiyatning har bir a'zosi ega bo'lishi kerak bo'lgan asosiy yoki kalit; ular vaziyatga qarab mustaqil va guruhda harakat qilish va noodatiy sharoitlarda natijalarga erishish imkonini beradi;

- turli fan sohalari uchun umumiy bo'lgan maxsus yoki mavzu (tadqiqot usullarini bilish, o'z ishining natijalarini asosli va mantiqiy taqdim etish qobiliyati; o'z bilim sohasidagi nazariya va tushunchalarni tanqidiy tahlil qilish qobiliyati, mutaxassisni qabul qilish qobiliyati. boshqa mualliflarning tadqiqotlari bo'yicha pozitsiyasi va boshqalar);

- umumiy maqsadga erishish uchun odamlarning jamoaviy sa'y-harakatlarini tashkil etish va muvofiqlashtirish imkonini beradigan boshqaruv vakolatlari;

- ma'lum jamiyatda o'zini adekvat amalga oshirishga imkon beradigan shaxsiy kompetensiyalar (mustaqil o'rganish, o'z harakatlari va impulslarini nazorat qilish qobiliyati, kuchli va zaif tomonlarini baholash qobiliyati va boshqalar).[12]

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida bir qator ishlarda boshqaruv kompetensiyasi rahbar shaxsining integral xarakteristikasi sifatida ko'rib chiqiladi, shu jumladan bilim, ko'nikma, qadriyatlar, tajriba, shaxsiy fazilatlar, turli xil versiyalarda aks ettirish. Shunday qilib, boshqaruv kompetensiyasi konsepsiyasiga turli yondashuvlarni tahlil qilish quyidagi xulosaga kelishga imkon beradi: ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv vakolati ajralmas hisoblanadi. Bu vakolat uning kasbiy va shaxsiy fazilatlarini hisobga olgan holda bilim, ko'nikma, tajribadan foydalangan holda professional boshqaruv faoliyati amaliyotida boshqaruv muammolari va vazifalarini hal qilishga tayyorligini belgilaydigan shaxsiy xususiyatidir.

Istiqbolli yondashuvlardan biri aksiologik hisoblanadi. Buning sababi shundaki, zamonaviy sharoitda ta'lim holatini rivojlantirishning eng muhim tendensiyasi ta'limning qadriyat paradigmasiga o'tishdir. Ijtimoiy munosabatlarning

global insonparvarlashuvi sharoitida ta'lim asosiy qadriyatlardan biriga aylanadi; ta'limning asosiy qadriyati esa ta'lim jarayoni ishtirokchilarining kompetensiyasidir.

Jamiyatni insonparvarlashtirish sharoitida boshqaruv faoliyati "inson – inson" jarayonlariga asoslangan faoliyat sifatida qaraladi. Zamonaviy menejment nazariyasida bunday faoliyat "muammoni muvaffaqiyatli hal qilish uchun shaxsning zaxiralarini kuchaytirish uchun paritet munosabatlarni o'rnatishga, insonparvarlik texnologiyalari va usullaridan foydalanish imkoniyatiga asoslangan qo'llab-quvvatlovchi boshqaruv deb ataladi. YA'ni, aksiologik yondashuv nuqtai nazaridan boshqaruv faoliyati deganda ta'lim jarayoni subyektlari o'rtasidagi o'zaro tenglik tushuniladi, u subyekt va subyektning o'zaro ta'siriga asoslanadi. Boshqa har qanday qo'shma faoliyat kabi, subyekt va subyektning o'zaro ta'siri aloqadan tashqarida mumkin emas.[13]

"Muloqot – ma'naviy qadriyatlar almashinuvidir, dialog shaklida bo'lib o'tadi ham "boshqa o'zlik" bilan, ham boshqa odamlar bilan o'zaro munosabat jarayoni"dir. Yuqoridagi ta'rifda muhim mantiqiy zanjirni kuzatish mumkin: aloqa - dialog - qadriyatlar. Boshqaruvga kelsak, dialog orqali muloqotni boshqarish jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi subyekt-subyekt munosabatlarini muvofiqlashtirishning sharti ham, vositasi sifatida ham, usuli sifatida ham ko'rib chiqish mumkin. Ko'rsatilgan kontekstda menejment boshqaruv faoliyatining maqsadlariga erishish uchun bir-birini tushunish va qabul qilishga qaratilgan muloqot doirasida o'quv jarayoni subyektlari o'rtasidagi munosabatlarni muvofiqlashtirish deb ta'riflanadi, bu esa tashkilotning boshqaruv qobiliyatini belgilaydi.

Boshqaruvga kelsak, dialog orqali muloqotni boshqarish jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi subyekt-subyekt munosabatlarini muvofiqlashtirishning sharti ham, vositasi sifatida ham, usuli sifatida ham ko'rib chiqish mumkin. Ko'rsatilgan kontekstda menejment boshqaruv faoliyatining maqsadlariga erishish uchun bir-birini tushunish va qabul qilishga qaratilgan muloqot doirasida o'quv jarayoni subyektlari o'rtasidagi munosabatlarni muvofiqlashtirish deb ta'riflanadi, bu esa tashkilotning boshqaruv qobiliyatini belgilaydi. Shunday qilib, aksiologik yondashuv doirasida boshqaruv kompetensiyasini shakllantirishni ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv lavozimini shakllantirish deb hisoblash mumkin.[14]

Shunday qilib, turli xil ilmiy yondashuvlarni tahlil qilish tizimli yondashuv nuqtai nazaridan boshqaruv kompetensiyasi kasbiy kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida qaralishini aniqlashga imkon berdi; faoliyat yondashuvi nuqtai nazaridan - ham nazariy (qo'llash darajasidagi bilim), ham amaliy (funksiyalarni, operatsiyalarni, harakatlarni bajarish ko'nikmalari) boshqaruv faoliyatiga

tayyorlik; shaxsga yo'naltirilgan yondashuv nuqtai nazaridan boshqaruv kompetensiyasi menejning shaxsiy xususiyatlarining alohida modeli sifatida taqdim etiladi, lekin u boshqa yondashuvlar pozitsiyasidan aniqlangan boshqaruv kompetensiyasi tushunchasi tarkibiga ham kiritilishi mumkin; kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida - shaxsning ajralmas xususiyati sifatida; o'qituvchining kasbiy va shaxsiy fazilatlarini hisobga olgan holda bilim, ko'nikma, tajribadan foydalangan holda professional boshqaruv faoliyati amaliyotida boshqaruv muammolari va vazifalarini hal qilishga tayyorligini belgilaydi; Aksiologik yondashuvga asoslanib, ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv vakolati o'quv jarayoni subyektlari pozitsiyalarining muloqotiga tayyorlik sifatida taqdim etiladi.

Boshqaruv deganda biror narsa yoki kimningdir faoliyati uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni (texnik, iqtisodiy, kadrlar) tanlash va ishlatish bilan shug'ullanish tushuniladi. Menejmentning ma'nosi shundaki, rahbar jamoaning faoliyatida, uning "tashqi chaqiriqlarga" javob berish qobiliyatida juda katta rol o'ynaydi.

Boshqaruv mahorati muayyan vaqt va sharoitda boshqaruv faoliyatining eng samarali usullarini tanlash qobiliyatidan iborat. O'zini, sherikni, vaziyatni tahlil qilish va adekvat baholash qobiliyati, o'z ustida ishlash istagi zamonaviy menejer qiyofasini shakllantiradi.[15] Biroq, pedagogika fanida "ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv madaniyati" degan umume'tirof yetilgan tushuncha mavjud emas, uni shakllantirishning pedagogik shartlari aniqlanmagan, samarali boshqaruv mezonlari ishlab chiqilmagan, bu esa "ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv madaniyatini" rivojlantirish zarurligini tasdiqlaydi.

Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar kabi yangi texnologiyalar bilan birgalikda va maktablar, korxonalar va jamiyat, ilmiy tadqiqot instituti va universitetlar kabi ko'plab resurslarni bog'lash modulli resurslar integratsiyasi orqali talabalarga individuallashtirilgan va tabaqallashtirilgan o'qitish mazmunini aniq suradi.

Oliy ta'lim ta'lim motivatsiyasi, ta'lim mazmuni, ta'lim kanallari va ta'lim texnologiyalari nuqtai nazaridan innovatsiyalar, ijodkorlikni amalga oshiradigan, pirovardida iste'dodlar tayyorlash modellarida innovatsiyalarni keltirib chiqaradigan, individuallashtirish va diversifikatsiyani amalga oshiradigan yangi ta'lim modeliga ega va tug'ilmoqda.[16] Kelajakda oliy ta'lim maktablar uchun ochiq bo'lishi, oliy ta'lim tizimi esa umrboqiy bo'lishi kerak. Jahon oliy ta'lim taraqqiyoti jarayonida talabalar tushunchasi o'zgardi. Umrbod ta'lim ekologiyasida maktab yoshidagi an'anaviy "talaba" tushunchasi o'rnini "talaba" tushunchasi egallamoqda. Jismoniy maktablar va fizika sinflariga asoslangan uzoq muddatli qabul qilish qoidalari, o'quv natijalarini nufuzli sertifikatlash va

hokazolar o'zgaradi va oliy ta'lim muassasalarining eshiklari ko'proq odamlar uchun ochilish jarayonida xiralashadi.

Oliy ta'limni universallashtirish va umrbod rivojlantirish maqsadi, asosan, barcha insonlar umrbod ta'lim olish imkoniyatlaridan bahramand bo'lishlari uchun inklyuziv va adolatli yuqori sifatli ta'limni ta'minlashda namoyon bo'ladi. Bu nafaqat dunyoda oliy ta'limni rivojlantirishning maqsadli konsensusi va umumiy intilishi, balki global oliy ta'lim rivojlanishining muhim tendensiyasidir. Hamma uchun umrbod ta'lim dunyoda asosiy ta'lim g'oyasiga aylandi va jahon ta'limiga va insoniyat jamiyati rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Iqtisodiy globallashtirish va ta'limning baynalmilallashtirish sharoitida Internet va axborot texnologiyalari yordamida universitetlarning an'anaviy ma'nodagi "devorlari" endi mavjud emas. Universitetlar barcha talabalarga adolatli ta'lim imkoniyatlari va ta'lim resurslari bilan ta'minlashi mumkin. Axborot texnologiyalari, sun'iy intellekt texnologiyasi va Internet texnologiyasini qo'llab-quvvatlagan holda, ular to'liq ochiq va chegarasiz oliy ta'lim tizimini samarali yo'lga qo'yishlari va turli fanlar va turli sohalarni har tomonlama qurishlari mumkin. Kelajakni intiqlik bilan kutar ekanmiz, butun dunyo bo'ylab universitetlar yanada keng qamrovli va ochiq oliy ta'lim tizimining ishtirokchilari va bunyodkorlari sifatida universitetlarning ta'lim va o'qitish tizimiga yangi texnologiyalarni faol integratsiyalashadi, yangi shakllar va ochiq va xilma-xil o'qitish modellaridir. Oliy ta'limning kelajagi barcha uchun umrbod ta'limni qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Kelajakda oliy ta'lim intellektual kampus muhitini yaratishi va ta'limni boshqarish tizimini modernizatsiya qilishga yordam berishi kerak.[17] Intellektual oliy ta'lim tizimini qurish asosan uch jihatda o'z aksini topadi: o'quv muhiti, o'qitish jarayoni va o'qitishni boshqarish. O'quv muhitini intellektuallashtirish oliy ta'limni intellektuallashtirishning asosidir. Faqat makonni o'zgartirish orqali biz undagi amaliyotlarni yaxshiroq o'zgartirishimiz mumkin.

Sun'iy intellekt texnologiyasining jadal rivojlanishi bilan kelajakda universitetlar kampusning butun sahnasida sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, virtual haqiqat va kengaytirilgan haqiqatni o'z ichiga olgan yangi texnologiyalarni qo'llashni o'rganishlari va inson-kompyuter integratsiyasini qurishlari, hamma narsaning interneti, virtual va real aralash yangi ta'lim muhiti, jumladan, aqlli o'quv binolari, aqlli kutubxonalar, aqlli gimnaziyalar va boshqa aqlli muhitlardir.

Global oliy ta'lim o'qitish jarayonining aql-zakovati o'quv dasturlari resurslarining aql-idrokini, o'qitishni baholashning aqlini, interaktiv vositalarini va aniq o'qitish strategiyalarini ommalashtirish va qo'llashni o'z ichiga oladi. Mamlakatda va xorijda ko'plab universitetlar yuzma-yuz o'qitish va onlayn o'qitish, talabalarni o'rganish va o'qituvchilarni o'qitish uchun baholash va

qayta aloqa tizimlarini hamda moslashuvchan va immersiv axborotga asoslangan ta'limni qo'llab-quvvatlash platformalarini birlashtiradigan innovatsion o'quv dasturlari va o'qitishni boshqarish tizimlarini qurdilar. Intellektual texnologiya o'qitishning asosiy elementlarini optimallashtiradi, o'quv sahnasidagi elementlarni boyitadi va oliy ta'lim sifati va samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

ADABIYOTLAR:

1. Isaqov A.A. Tasviriy san'at darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning metodik asoslarini takomillashtirish. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Namangan 2022. -B.12.
2. [https://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/30\(67\)/goryachova_30_67_368_372.pdf](https://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/30(67)/goryachova_30_67_368_372.pdf)
3. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С.58-64.
4. Кричевский М.Л., Дмитриева С.В., Мартынова Ю.А. Нейросетевая оценка компетенций персонала // Экономика труда. – 2018. – Том 5. – № 4. – с. 1101-1118.
5. Маркова, А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. - М., 1996. - 190 с.
6. Селевко, Г. К. Компетентности и их классификация [Текст] / Г. К. Селевко // Народное образование. — 2004. — № 4. - С. 138-144.
7. Татьяна Т. В. Курсы повышения квалификации как средство развития профессиональной компетентности педагога высшей школы / Т. В. Татьяна // Гуманитарные науки и образование. – 2012. – №4 (12).– С. 45.
8. Компетентный подход в педагогическом образовании [Текст]: коллективная моногр. / ред. В.А. Козырев, Н.Ф. Радионова, А.П. Тряпицына. -2-е изд., испр. и доп. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2005. - 392 с.
9. Зимняя И.А. Иерархическо-компонентная структура воспитательной деятельности // Воспитательная деятельность как объект анализа и оценивания / Под общ. ред. И.А. Зимней. М., 2003.
10. Маркова А.К. Психология профессионализма. - М., 1996.-308 с.
11. Педагогика / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. — М.: Школа-Пресс, 1998. -512 с.; Варданыан Ю.В. Стрoение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием : На материале подготовки педагога и психолога : диссертация ... доктора педагогических наук. - Москва, 1998. - 353 с.
12. Иванов Д. А. Ключевые компетенции и профессиональный портрет современного учителя. - М.: Перспектива, 2011. - 56 с.
13. Современный менеджмент: проблемы и перспективы. 1 часть. Санкт-Петербург. СПбГИЭУ. 2012. - 387 с.
14. Управленческая компетентность руководителя как фактор успешности ОУ [Текст] / Владимирский ин-т повышения квалификации работников образования им. Л. И. Новиковой ; [под ред. А. В. Гаврилина, Т. В. Разумовской]. - Владимир : Образование 3000, 2010. - 128 с.
15. Ливермор Дэвид. Культурный интеллект. Почему он важен для успешного управления и как его развить М. Манн, Иванов и Фербер 2023. - 352с.
16. Зуева О.А. Формирование мотивации самообразования у студентов в системе высшего профессионального образования : диссертация ... кандидата педагогических наук. - Волгоград, 2004. - 192 с.
17. Неборский Е.В. Формы осуществления интеграции образования, науки и производства в университетах США и Японии : диссертация ... кандидата педагогических наук. - Москва, 2011. - 191 с.